

IZVJEŠTAJ O RADU VIJEĆA ZA FINANCIJSKU STABILNOST U 2014. GODINI

1. UVODNE NAPOMENE

Radi bolje koordinacije institucija koje djeluju s ciljem očuvanja financijske stabilnosti Republike Hrvatske krajem prosinca 2013. Hrvatski sabor donio je Zakon o Vijeću za financijsku stabilnost (NN, br. 159/2013.), kojim se uređuju pitanja iz područja financijske stabilnosti, oblikovanje i provođenje makrobonitetne politike i njezini ciljevi, osnivanje, način rada, zadaće i ovlasti te nadležnost Vijeća za financijsku stabilnost, kao i druga značajna pitanja vezana uz makrobonitetnu politiku. Na temelju navedenog Zakona u siječnju 2014. osnovano je Vijeće za financijsku stabilnost. Najvažniji su zadaci Vijeća sudjelovanje u oblikovanju makrobonitetne politike, analiza sistemskih rizika, osiguranje koordinacije između nadležnih tijela i aktivnosti vezane uz ispunjavanje zahtjeva iz upozorenja i preporuka Europskog odbora za sistemske rizike (ESRB). Najvažnija ovlast Vijeća odnosi se na izdavanje upozorenja i preporuka nadležnim tijelima, drugim tijelima državne uprave i pravnim osobama s javnim ovlastima koji djeluju u Republici Hrvatskoj. Upozorenja se odnose uglavnom na sistemske rizike koji mogu ugroziti financijsku stabilnost, dok se preporuke odnose na potrebu uvođenja ili izmjena mjera i instrumenata koji se poduzimaju za očuvanje financijske stabilnosti.

ESRB je usklađenost pravnih propisa iz područja financijske stabilnosti i makrobonitetne politike Republike Hrvatske s preporukom ESRB-a¹ ocijenio kao potpunu.

U prvoj godini rada Vijeća postavljeni su temelji za ispunjavanje zadataka i ovlasti Vijeća, definirane su osnovne smjernice djelovanja i poduzeti su koraci potrebni za oblikovanje makrobonitetne politike Republike Hrvatske u novim okolnostima nakon ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju koji prati i obvezujuća europska pravna i financijska regulativa.

Ovaj izvještaj odnosi se na rad Vijeća u razdoblju od 1. siječnja 2014. do 31. prosinca 2014.

¹ ESRB *Recommendation on the macro-prudential mandate of national authorities (ESRB/2011/3): Follow-up Report – Overall assessment*

2. SASTAV VIJEĆA

Vijeće čine predstavnici institucija ključnih za očuvanje financijske stabilnosti u Republici Hrvatskoj, a to su Hrvatska narodna banka (HNB), Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (Hanfa), Ministarstvo financija Republike Hrvatske i Državna agencija za osiguranje depozita i sanaciju banaka (DAB). Predstavnici navedenih institucija kompetentne su osobe koje posjeduju stručna znanja, sposobnosti i iskustvo potrebne za djelotvorno sudjelovanje u ostvarivanju zadataka Vijeća.

Predsjednik i član Vijeća po funkciji jest guverner HNB-a Boris Vujčić. Ostali su predstavnici HNB-a Relja Martić, Vedran Šošić i Damir Odak, imenovani odlukom Savjeta HNB-a na jednogodišnji mandat.

Predstavnici su Hanfe predsjednik Upravnog vijeća Petar-Pierre Matek, koji je član Vijeća po položaju te Silvana Božić, koju je na jednogodišnji mandat imenovalo Upravno vijeće Hanfe.

Predstavnik Ministarstva financija po funkciji bio je ministar Slavko Linić, koji je uza sebe imenovao Žanu Pedić. Od 22. svibnja član je Vijeća novi ministar financija Boris Lalovac. Žana Pedić bila je članica Vijeća do ministrove odluke o razrješenju 8. prosinca, kada je na jednogodišnji mandat imenovan drugi član Maroje Lang.

Predstavnici su DAB-a direktorica Agencije Marija Hrebac, članica Vijeća po funkciji, koja je uza sebe na jednogodišnji mandat imenovala Tatjanu Knezović.

3. RAD VIJEĆA

Vijeće se u 2014. godini sastalo dva puta. Konstitutivna sjednica Vijeća održana je 16. lipnja, a druga sjednica održana je 15. prosinca.

Na objema sjednicama bilo je prisutno svih deset članova Vijeća. Vijeće je raspravljalo i razmjenjivalo mišljenja o ukupno devet točaka dnevnog reda.

U skladu sa zakonskim zadacima i ovlastima u prvoj godini Vijeće je donijelo Poslovnik o radu Vijeća te ukupno četiri odluke. Sve su odluke donesene jednoglasno.

U prvoj godini rada Vijeća u središtu je bilo stanje financijske stabilnosti u Republici Hrvatskoj u bankarskom i nebankarskom sektoru, identifikacija, ocjenjivanje i razmatranje sistemskih rizika, osiguranje suradnje i razmjene informacija između

nadležnih tijela za potrebe provođenja Zakona o Vijeću za financijsku stabilnost, a osobito ako nastanu krizne situacije, usklađivanje metodologije za identifikaciju sistemski važnih financijskih institucija ili struktura i uvođenje zaštitnih slojeva kapitala u državama EU-a s implikacijama za Hrvatsku te uvođenje protucikličkoga zaštitnog sloja kapitala u Hrvatskoj, o kojem je HNB odlučio 2014., a stupio je na snagu 1. siječnja 2015., dok će za sistemski važne institucije stupiti na snagu 1. siječnja 2016.

Radni sastanci i koordinacija između pojedinih članica Vijeća u svezi s temama o kojima se raspravljalo održavali su se i izvan sjednica Vijeća kao što se, primjerice, održao radni sastanak vezan uz identifikaciju rizika za financijsku stabilnost te razmjenu informacija.

Prema zadacima i ovlastima definiranim Zakonom Vijeće nije izdavalo upozorenja ni preporuke o primjeni odgovarajućih mjera i instrumenata te je objavilo jedno priopćenje kojim je informiralo javnost o održanoj sjednici. Vijeće je donijelo odluku o izradi posebne internetske stranice Vijeća s ciljem informiranja javnosti o kontaktima i pravnim propisima, zadacima i ovlastima na temelju kojih Vijeće funkcionira. Internetska je stranica u funkciji na adresi: www.vfs.hr.

Opća ocjena financijske stabilnosti

Ekspanzivna monetarna politika vodećih središnjih banaka i očekivano uvođenje novih instrumenata utjecali su na snižavanje premije za rizik na svjetskim financijskim tržištima, što je smanjilo rizike za financijsku stabilnost koji dolaze iz vanjskog okružja. Ipak, povećana kolebljivost premija rizika krajem 2013. i početkom 2014. godine upozorila je na veliku osjetljivost financijskih tržišta na geopolitičke i financijske neizvjesnosti, u ovom slučaju povezane s recentnim događajima u Rusiji te Grčkoj pa je međunarodno okružje i dalje ostalo značajan potencijalni izvor rizika za domaću financijsku stabilnost. Rizik za financijsku stabilnost smanjen je i zahvaljujući djelomičnom oporavku inozemne potražnje, koji je doveo do rasta izvoza robe od 9,3% odnosno rasta izvoza robe i usluga od 6,3% u 2014. godini. Međutim, unatoč spomenutim poboljšanjima, rizici za financijsku stabilnost koji proizlaze iz domaćega gospodarstva i dalje su bili značajni, ponajviše zbog izostanka gospodarskog rasta te rastućega javnog duga. Iako su kratkoročne kamatne stope za sektor poduzeća padale prema najnižim razinama u posljednjih deset godina, a dugoročne su bile blizu tih razina, zbog slabe potražnje i relativno visoke agregatne zaduženosti stopa rasta njihova duga bila je relativno mala. Nepovoljni trendovi u kretanju raspoloživog dohotka i na

tržištu rada pogodovali su razduživanju kućanstava smanjujući time rizike za financijsku stabilnost koji proizlaze iz ovog sektora.

Trendovi vidljivi kod sektora kućanstava, poduzeća i države preslikavaju se i na bankarski sektor zbog njegove dominantne uloge u financiranju hrvatskoga gospodarstva. U skladu s kretanjem rizika glavnih komitenata banaka izloženost rizicima bankarskog sektora ostala je stabilna, iako su se razlike među bankama nastavile povećavati.

Izostanak rasta BDP-a u proteklim godinama odnosno njegova očekivana stagnacija u 2015. godini (očekivani rast realnog BDP-a od 0,2%) i s time povezani relativno veliki proračunski manjak te rastući javni dug održavaju premiju za rizik Republike Hrvatske značajno iznad premije ostalih država članica EU-a s područja srednje i istočne Europe te povećavaju rizike za financijsku stabilnost.

Kretanja na domaćem tržištu kapitala ne upućuju na visoku razinu ili trend rasta rizika. Tržišna vrijednost izdanih vrijednosnih papira u porastu je iako i dalje postoji slaba ovisnost financiranja korporativnog sektora o tržištu kapitala. Vrijednost neto imovine investicijskih fondova stagnira te nema značajnih promjena u strukturi ulaganja: i dalje dominiraju novčani fondovi, kod kojih postoji značajna izloženost u smislu depozita kod banaka i trezorskih zapisa.

Kod domaćih mirovinskih fondova primjetljiv je kontinuirani rast imovine. Izmjenama zakonskog okvira omogućena je liberalizacija ulaganja, no u isto su vrijeme postroženi uvjeti povezani s upravljanjem rizicima. Unatoč liberalizaciji ulaganja u portfeljima fondova i dalje prevladavaju obveznice Republike Hrvatske.

Vidljiv je pad premije osiguranja pretežno zbog utjecaja liberalizacije u segmentu obveznog osiguranja vozila, što bi moglo dovesti do potrebe za dokapitalizacijom određenih društava u budućnosti. Također, prema delegiranoj uredbi vezanoj uz Solventnost II^[1] obveznice RH s valutnom klauzulom ne tretiraju se kao bezrizičan plasman, a to bi nakon završetka prijelaznog razdoblja u slučaju nepromijenjenog statusa tih obveznica moglo dovesti do prestanka ulaganja osiguravajućih društava u obveznice s valutnom klauzulom Republike Hrvatske ili do potrebe za značajnom dokapitalizacijom tih društava.

Volumen poslovanja društava za lizing i nadalje se smanjuje, no vrijednost se novozaključenih ugovora stabilizirala, a pokazatelji ne upućuju na rast rizika. Volumen

^[1] Delegirana uredba Komisije (EU) 2015/35 od 10. listopada 2014. o dopuni Direktive 2009/138/EZ Europskog parlamenta i Vijeća o osnivanju i obavljanju djelatnosti osiguranja i reosiguranja (Solventnost II). Primjena ove uredbe počinje 1. siječnja 2018., a puna primjena 1. siječnja 2020.

transakcija društava za faktoring nastavio je s rastom u 2014. godini. U 2014. donesen je Zakon o faktoringu (NN, br. 94/2015.), a društva moraju uskladiti svoje poslovanje s tim Zakonom do kolovoza 2015. godine.

U drugoj polovini 2014. godine DAB, Hanfa i HNB pružali su pomoć Ministarstvu financija preko radnih skupina u prenošenju Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi okvira za oporavak i sanaciju kreditnih institucija i investicijskih društava pri izradi Zakona o sanaciji kreditnih institucija i investicijskih društava, a koji je donesen u Saboru 6. veljače 2015.

Mjere makrobonitetne politike u 2014.

Tijekom 2014. godine aktivirano je nekoliko makrobonitetnih instrumenata, a poduzete su i druge mjere takvoga karaktera (prije svega mikrobonitetne i monetarne), s makrobonitetnim ciljevima i učincima.

S početkom primjene nove regulative u siječnju 2014. HNB je uveo fiksni kapitalni zahtjev u obliku redovnoga osnovnog kapitala, tzv. zaštitni sloj za očuvanje kapitala, u visini od 2,5%² za sve kreditne institucije. Već u svibnju 2014. uveden je i zaštitni sloj kapitala za strukturni sistemski rizik³, koji u jednom dijelu pokriva i rizik operacija sistemski važnih financijskih institucija. Naime, posebno dizajniran instrument kapitalnih zaštita kojim se osiguravaju rizici poremećaja u poslovanju onih institucija čije su funkcije krucijalno važne za normalno funkcioniranje financijske infrastrukture i stabilnost sustava u cjelini, na raspolaganju je regulatoru tek od siječnja 2016. godine pa je HNB u tranzicijskom razdoblju koristio mogućnost da taj dio zahtjeva pokrije zaštitnim slojem za strukturni sistemski rizik, a visina kapitalne zaštite iznosi 1,5% izloženosti rizicima za one institucije čiji tržišni udjel premašuje 5%. Dodatno, visina temeljnoga zaštitnog sloja za strukturni sistemski rizik iznosi 1,5% izloženosti rizicima za sve institucije i odgovara stupnju sistemskih rizika strukturne prirode kakav je prisutan dulje vremena u gospodarstvu i za što je HNB i prije procjenjivao da zahtjeva uglavnom sličan regulatorni tretman⁴. Tako je zakonski utvrđena stopa adekvatnosti kapitala od 8% uvećana za zaštitni sloj za očuvanje kapitala od 2,5% i dodatnim kapitalnim zahtjevom za strukturni sistemski rizik od 1,5% podignuta na 12,0%, te se

² Članak 117. Zakona o kreditnim institucijama (NN, br. 159/2013. i 19/2015.)

³ Odluka o primjeni zaštitnog sloja za strukturni sistemski rizik (NN, br. 61/2014.)

⁴ Ponajprije se to odnosi na velike makroekonomske neravnoteže, izraženu nelikvidnost tržišta nekretnina i posljedične rizike povezane s instrumentima osiguranja te naglašenu koncentraciju u bankarskom sektoru, vidi Okvir 1. Uvođenje zaštitnog sloja za strukturni sistemski rizik iz 13. broja publikacije *Financijska stabilnost*: <http://www.hnb.hr/publikac/financijska%20stabilnost/h-fs-13-2014.pdf>

upravo izjednačila s razinom adekvatnosti kakvu je HNB propisivao u razdoblju prije uvođenja nove regulative. Kapitalni zahtjev za sistemski važne institucije veći je za spomenutih 1,5% i iznosi 13,5%.⁵

Krajem godine, u skladu s obvezama iz Zakona o kreditnim institucijama (NN, br. 159/2013. i 19/2015.) odnosno Uredbom 575/2013 i Direktivom 2013/36/EU najavljena je primjena protucikličkoga zaštitnog sloja kapitala⁶. S obzirom na fazu ekonomskog ciklusa stopa protucikličkoga zaštitnog sloja kapitala trenutačno iznosi 0%, a smisao je ove mjere ublažavanje mogućega prekomjernog kreditnog rasta i rizika koje on nosi.

Pozitivan učinak na financijsku stabilnost donosi i Odluka o klasifikaciji plasmana⁷, koja je stupila na snagu početkom listopada 2013. godine. Naime, pokrivenost loših kredita u Hrvatskoj znatno je smanjena tijekom krize, pri čemu nepokriveni loši krediti predstavljaju implicitno smanjenje odnosno teret za kapital banaka. Nova Odluka dovela je do porasta te pokrivenosti jer čini nadopunu za korištene računovodstvene standarde, putem umanjavanja vrijednosti kolateralala, automatiziranog porasta pokrića loših kredita te strožeg tretmana kredita koji su osigurani kolateralom. Kao posljedica nove Odluke, ali i pod utjecajem nastavka starenja kreditnog portfelja te aktivnosti vezanih uz procjenu imovine (AQR), ojačana je stabilnost bankovnog sustava povećanjem pokrivenosti loših kredita.

Unutar šireg skupa mjera usmjerenih na internalizaciju troškova induciranih materijalizacijom valutnog rizika tijekom 2014. godine HNB je nastavio s praksom podizanja svijesti o valutno induciranom kreditnom riziku. Tako je propisana nužnost informiranja klijenata o posljedicama potencijalne deprecijacije kune na njihove kreditne obveze⁸, koja stupa na snagu tijekom 2015. godine.

Zbog pogoršanja gospodarske situacije u produljenome recesijskom razdoblju, u kojem je udio neprihodonosnih kredita u bankarskom sektoru porastao s 4,94% u 2008. na 16,95% krajem 2014. ulažu se dodatni napor u rješavanje problema loših kredita. Sa stajališta poslovanja kreditnih institucija, a time i financijske stabilnosti, treba spomenuti i skorašnju reformu Stečajnog zakona⁹ i Zakona o financijskom poslovanju i

⁵ Vrijedi napomenuti kako se zaštitni slojevi kapitala kumuliraju na zahtjeve iz tzv. drugog stupa, tj. supervizorska rješenja o internom kapitalu kreditnih institucija.

⁶ Odluka o stopi protucikličkoga zaštitnog sloja kapitala (NN, br. 9/2015.)

⁷ Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o klasifikaciji plasmana i izvanbilančnih obveza kreditnih institucija (NN, br. 89/2013.)

⁸ Odluka o sadržaju i obliku u kojem se potrošaču daju informacije prije ugovaranja pojedine bankovne usluge (NN, br. 2/2015.)

⁹ Stečajni zakon (NN, br. 44/1996., 29/1999., 129/2000., 123/2003., 82/2006., 116/2010., 25/2012. i 133/2012.)

predstečajnoj nagodbi¹⁰, koja je predviđena za 2015. godinu. Izmjenama se želi postići veća djelotvornost tih postupaka na osnovi novog, jedinstvenog zakona. Tako bi se postupak restrukturiranja poduzeća omogućio i u ranijem stadiju, kako bi i oporavak poduzeća počeo prije. Također, trgovačkim sudovima bit će dane veće ovlasti, a u planu je i jasnije definiranje rokova u kojima se postupak treba okončati. Što se tiče sektora kućanstava, u planu je zakonsko reguliranje bankrota fizičkih osoba koje bi u budućnosti zamijenilo jednokratne mjere otpisa duga. Naposljetku, HNB učestalim specifičnim radionicama na koje su pozvani predstavnici medija, podrobno informira i podiže svijest javnosti o sistemskim rizicima, njihovoj disperziranosti i evoluciji, mjerama za njihovo ublažavanje i učinkovitije upravljanje te aktualnim zbivanjima na svjetskom i domaćem tržištu u kontekstu stabilnosti sustava i razvojnih elemenata gospodarstva, odnosno o ekonomskim i financijskim perspektivama. Na taj način regulatorni pogled i paket bonitetnih mjera koji se primjenjuje ili razmatra u nekom trenutku prelaze okvire relativno uskih stručnih analiza i rasprava te postaju sredstvo jasnijeg definiranja instrumenata i tema javne rasprave o njihovoj svrhovitosti.

Sporazumi i suradnje

S ciljem očuvanja financijske stabilnosti i obavljanja djelotvorne supervizije subjekata u okviru svojih ovlasti HNB i Hanfa potpisali su 2012. Sporazum o suradnji.

HNB i Hanfa razvili su kanale komunikacije s ESRB-om i nadležnim tijelima drugih država, što će osigurati konzistentniju procjenu prekograničnih efekata povećavajući učinkovitost mjera na međunarodnoj razini.

U svrhu definiranja jače suradnje u potencijalnim kriznim situacijama između institucija u Republici Hrvatskoj potpisan je u studenome 2009. Memorandum o razumijevanju za upravljanje financijskom krizom, čiji su potpisnici HNB, Hanfa i Ministarstvo financija.

HNB i Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka također su potpisali Sporazum o suradnji, kojim su izrazili spremnost na suradnju u promicanju i očuvanju financijske stabilnosti financijskog sustava te superreviziji i nadzoru subjekata superrevizije.

¹⁰ Zakon o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi – pročišćeni tekst zakona (NN, br. 108/2012., 144/2012., 81/2013. i 112/2013.)

Osnovu za suradnju s inozemnim nadležnim supervizorskim tijelima za kreditne institucije koje su u većinskom stranom vlasništvu čine bilateralni sporazumi sklopljeni između HNB-a i predstavnika Austrije, Francuske, Italije, Mađarske, Njemačke, San Marina i Turske. Sporazumi HNB-a sa supervizorskim tijelima iz Bosne i Hercegovine i Crne Gore vezani su uz superviziju kreditnih institucija kćeri u tim zemljama.

Zagreb, 7. srpnja 2015.